

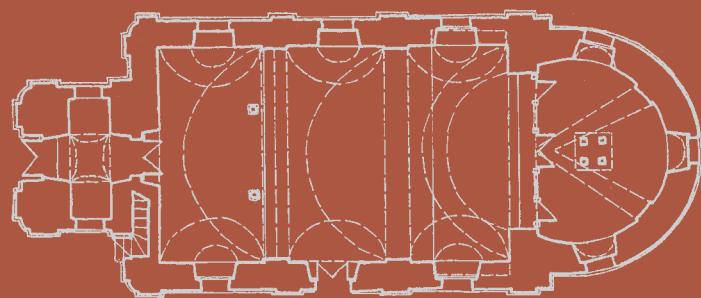
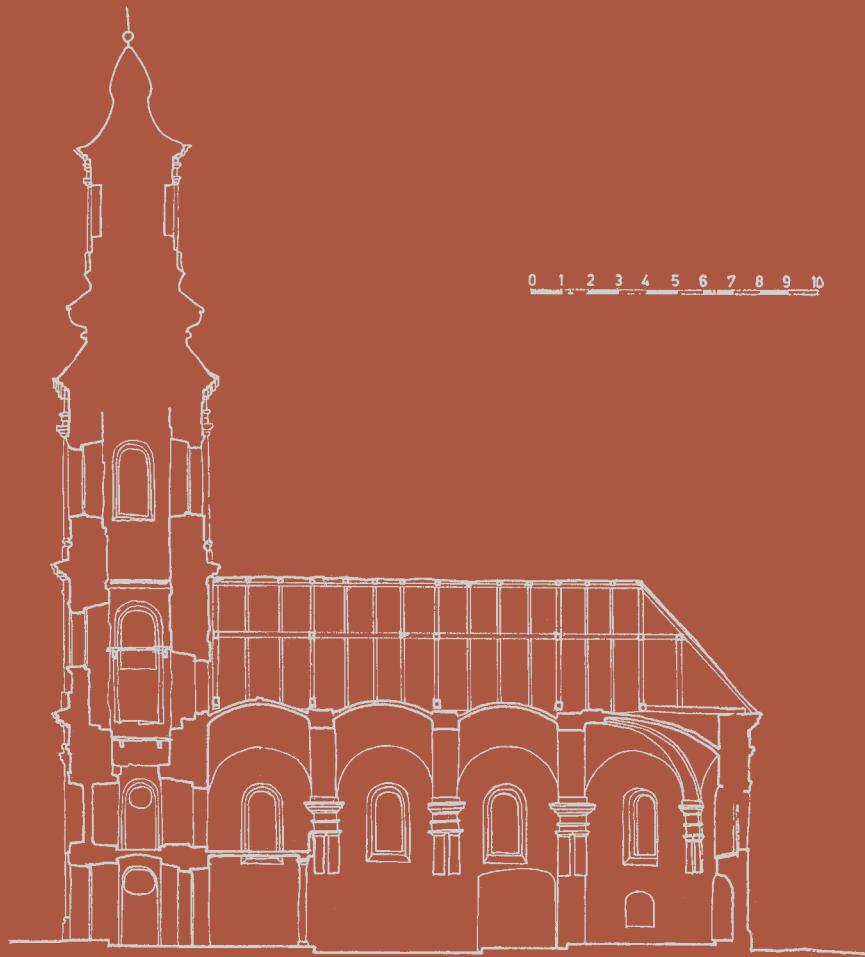
Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила у Батајници

Church of Holy Archangels Michael and Gabriel in Batajnica

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

800 година аутокефалности Српске православне цркве / 800th Anniversary of the Serbian Orthodox Church Autocephaly

Пресек и основа храма / Cross section and floor plan of the church

Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила у Батајници

Пуковника Миленка Павловића 2

Културно добро

Општи изглед
General view

Иконостас
Iconostasis

Према попису Земунске нахије 1546. године, Батајница је имала 22 куће.¹ Подаци из другог турског пописа из 1566–1567. сведоче да је Батајница имала 28 домаова и свог кнеза.² За време владавине Аустрије, 1732, број кућа се повећао на 48, а забележена је и црква.³ После Београдског мира 1739, Батајница је опустела, пошто се део становништва повукао на север. Попис Земунског протопопијата из 1756. говори да је насеље имало свега 20 кућа. Са укључењем

Батајнице у Војну границу, насеље поново расте, тако да се 1766. бележи 59 кућа. У другој половини 18. века Батајница се интензивно развија, па је 1791. број кућа повећан на 150.⁴

Према црквеном летопису, прва црква у Батајници је грађена од дрвета у периоду од 1726. до 1731. године, када ју је освештао епарх Никанор. Преправљена је 1733–1734, облепљена блатом и окречена. Није имала звоно. Помиње се 1776. и може се претпоставити да

је служила до 1780, када је започета изградња данашњег храма завршеног 1785. године.

Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила је изграђена од опеке и малтера као једнобродна барокна грађевина, засврдена полуобличастим сводом, покривена двосливним кровом. На источном делу цркве је полукуружна апсида, а на западном витки троспратни звоник, чији волумен се постепено сужава ка врху, случно

засведеном отвореном припратом. Фасаде су подељене пиластерима с наглашеним капителима и удвојеним кровним венцем. Прозори су декорисани лучном профилацијом. На звонику се издвајају окупуси и сат. У порти се налазе складан заветни крст од ружичастог камена и капела.

Богато дрворезбарени барокни високи иконостас украсен је позлаћеним флоралним мотивима, преплетима лишћа и гирланди.

Хоризонтално је подељен венцима, а вертикална подела је изведена израженим тордираним стубовима, полуствовима и пиластерима. Изнад царских двери у овалном медаљону налази се испис на црквенословенском, који садржи податке о настанку цркве и годином завршетка изградње, 1785. На иконостасу се налазе 54 иконе. Према сликарском поступку и стилским карактеристикама, иконе се могу поделити у две групе које су извесно радила два мајстора. Прву групу чине престоне иконе и ред апостола, а другу – иконе горње зоне са сценама празника и иконе на архијерејском престолу. На основу ликовног израза сачуваног на икони *Апостол Јаков, брат Божији* може се закључити да иконопис припада школи врсног барокног сликара Теодора Крачуна, ако не и самом сликару. Да би се потврдила смелија теза, морају се извести накнадни рестаураторски радови којима би се открили претходни слојеви иконописа. За сада се може констатовати да постоји аналозија између поменуте представе апостола Јакова и оне која се чува у Галерији Матице српске у Новом Саду. Затим, на царским дверима се налазе четири иконе, што је правило на Крачуновим иконостасима у Нештину, Сремској Митровици, Сусеку и Новом Хопову. Сагледива је сличност у изјежености фигура, чија висина износи преко осам глава, лакоћи и свежини сликарског поступка, по црвеној mrкој позадини на којој се истиче минијуран испис.⁵ Упадљив је у свим деловима прима малерј, фактура без напора и ретуша, прозрачна, лазурна, бледоплавих, ружичастих, беж тонова, у којима се сагледава рококо стил. Барокна раскош, разиграност боја и живост представа чине овај иконостас вредним делом. Мора се навести да рестаураторски радови на иконостасу нису подржали лазурност Крачунове школе, према опису Павла Васића.

Престоне иконе: *Св. архангел Гаврило, Богородица с Христом, Исус Христос, Св. Јован Крститељ*, уље на дасци, 49 цм x 104 цм.

Архијерејски престо: *Апостол Јаков, брат Божији*, уље на дасци, 60 цм x 110 цм

Целивајуће иконе: *Рођење Христово, Обрезање Господње, Успење Богородице, Рођење Богородично, Преображење, Крштење, Цвети, Вакрење, Силазак Св. Духа, Рођење Јована Крститеља, Сабор архијерата, Благовести, Ваведење, Усекованије Јованово, Св. три јерарха, Пророк Илија, Св. Никола, Св. архијакон Стефан, Св. великомученик Георгије, Св. апостоли Петар и Павле, Св. Сава, Воздвиђеније Часног крста, Сретење, Св. великомученик Трифун, Св. Георгије, Вазнесеније, Вакрење, Вакрење Лазарево и Св. Димитрије; уље на плеху, 26 цм x 32 цм. Начин израде 28 евидентираних слика на лиму упућује на закључак да их је шездесетих*

година 19. века осликао плодни земунски сликар Живко Петровић, син рођољубивог ковача Јована, оквича устаничких топова.

Представа *Богородица Арапске* рађена је техником уље на платну, 48 цм x 84 цм. Карактерише је позлаћена позадина. На Богородичној круни исписано је *Roma*, по чему се – као и по начину сликања – може претпоставити да је пореклом из Италије. Обновио ју је 1867. Земунца Живко Петровић, који се тако и потписао на црквенословенском.

Представа *Св. Саве архијепископа српског* је рад непознатог сликара из средине 19. века. Рађена је у техници уље на платну, 55 цм x 68 цм.

Представу *Св. Саве и Св. Николе*, уље на платну, 74 цм x 99 цм, радио је 1882. године земунски сликар Јосип Дражански, који се потписао.

Међу предметима примењене уметности највреднији су: кашичица за причест од ливеног сребра, дужине 13 цм, с годином 1744. урезаном на дршци; путир од сребра, почетак 19. века, висина 28 цм, пречник стопе 16 цм, на доњем рубу стопе угравиран је натпис на црквенословенском и година даривања 1817; два звона – од којих је једно ливено од звона из Будима 1801, а прерађено 1903. године у земунској Ливници Пантелић.

У цркву се улази кроз стара храстова врата рађена у дуборезу, стилизованих барокних флоралних мотива, са бравама од кованог гвожђа. Црквена звона су изливена у првим деценијама 20. века. На једном од њих је година 1927.

Црква чува раритетне литургијске књиге штампане у Москви у 18. веку: *Јеванђеље*, из 1757, са сребрним оковом из 1889. и кратким записом, 30 цм x 47 цм; *Ирмологију* из 1732, са бакрорезом и записом приложника Саве Јовановића, 11,5 цм x 18 цм; *Страсно јеванђеље* из 1754, са записом Ариона Ђукића, пароха батајничког, 20 цм x 30,5 цм; *Четворојеванђеље* из 18. века са бакрорезима и записима из 1806, 1827. и 1837; дванаест мињеја из 1784; *Октоих* из 18. века, без насловне стране.

На основу културно-историјских вредности као барокни храм подигнут 1785. и као сведочанство трајања насеља и живљења православне верске заједнице на подручју града Београда, с ликовно вредним барокним иконостасом и на основу архитектонско-урбанистичких вредности као квалитетно остварење подигнуто северно од Саве и Дунава и као значајна доминанта на раскрници насеља – Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила у Батајници, Пуковника Миленка Павловића бр. 2, ГО Земун, утврђена је за културно добро (Одлука о проглашењу, Службени лист града Београда, бр. 4/83).

Схема иконостаса

сокл:

1. Иисус Христос
2. Сретенje Марије и Јелисавете
3. Христ и Самаријанка
4. Усекованије Јованово

царске двери:

5. Св. царица Јелена
56. Св. цар Константин
- 6а. Богородица
66. Св. Архангел Гаврило

бочне двери:

7. Св. Архангел Рафаило
8. Св. Архангел Михаило

престоне иконе:

9. Св. Архангел Гаврило
10. Богородица с Христом
11. Исус Христос
12. Св. Јован Крститељ

горњи део:

13. испис
- 14-15. анђели
16. Исус Христос као архијереј на престолу
- 17-28. Апостоли
29. Св. Тројица
- 30-41 Пророци
- 42-53. Христова страдања
54. Богородица
55. Св. Јован Богослов
56. Распеће

Напомене:

1. Шабановић, Х. (1964), *Турски извори за историју Београда*, књ. 1, св. 1, Београд: 408; Вујовић, Б. (1973), *Црквени споменици на подручју града Београда*, Београд: ЗЗСКГБ: 19.
2. Исто: 597–598.
3. Руварац, Д. (1902), *Српска митрополија карловачка око половине 18. века*, Сремски Карловци: 4.
4. Поповић, Д. (1950), *Србија Сремудо 1736/7: историја насеља и становништва, посебна издања*, Београд: САН, књ. 158, Етнографски институт, књ. 1: 40.
5. Васић, П. (1977), *Иконе Теодора Крачуна у Цркви Архистратига Михаила и Гаврила у Батанијици*, Гласник – службени лист СПЦ 17, јул (Београд): 142.

Church of Holy Archangels Michael and Gabriel in Batajnica

2, Pukovnika Milenka Pavlovića Street

A cultural property

According to the census of the Zemun nahiye from 1546, there were 22 households in Batajnica.¹ The data from the second Turkish census from 1566–1567 state that Batajnica had 28 households and its own prince.² During the Austrian rule, in 1732 the number of households rose to 48, with another mention of the church.³ After the Treaty of Belgrade in 1739, Batajnica was deserted because part of its population went up north. The Zemun Archpriestship census from 1756 showed only 20 households in the settlement. After the inclusion of Batajnica into the Military Frontier, the settlement grew once again so that in 1766 it consisted of 59 households. In the second half of the 18th century, Batajnica rapidly developed so that

in 1791 the number of households reached 150.⁴

On the basis of the church chronicle, the first church in Batajnica was built of wood between 1726 and 1731, when it was consecrated by Eparch Nikanor. It was renovated in 1733–1734, when the walls were covered with mud and whitewashed. It did not have a bell. It is mentioned in 1776 and it may be assumed that it was in use until 1780, when the construction of today's temple began, to be completed in 1785.

The Church of Holy Archangels Michael and Gabriel was built of brick and mortar as a single-nave baroque building with a semi-spherical vault and covered by a double-pitch roof. There is a semi-circular apse on the

eastern side of the church while on its western side there is a thin three-storey belfry gradually narrowing towards the top and with an arched open narthex. The façades are divided by pilasters with prominent capitols and a double cornice. The windows are decorated with arch profiles. The belfry features the oculi and the clock. In the port, there are a harmonious sacrificial cross made of pink stone, and a chapel.

A richly wood-carved tall baroque iconostasis is decorated with gilded floral motifs, intertwining leaves and garlands. It is horizontally divided by cornices while vertical division is achieved by prominent spiraling columns, semi-columns and pilasters. Above the royal doors, in the oval medallion, there is a Church Slavic inscription which contains data about the course of the church construction and the year of completion – 1785. There iconostasis comprises 54 icons. According to the painting procedure

and style characteristics, the icons may be divided into two groups which were definitely painted by two painters. The first group consists of the enthroned icons and a row of apostles, while the second group is made of the upper-zone icons with the scenes of feasts and icons on the archbishop's stall. From the pictorial expression kept in the icon *Apostle James, Brother of Jesus* it may be concluded that the iconostasis belongs to the school of extraordinary baroque painter Teodor Kračun, if not to this painter himself. In order to confirm a bolder thesis, further restoration works must be performed so as to uncover previous layers of the icons. For the time being, it may be stated that there is an analogy between the above-mentioned depiction of Apostle James and the one kept in the Matica srpska Gallery in Novi Sad. Moreover, there are four icons on the royal doors, just as on Kračun's iconostases in Neštin, Sremska Mitrovica, Susek and Novo Hopovo.

Архијерејски престо: Апостол Јаков, брат Божији
Archbishop's throne: St. James the brother of the Lord

There is certain similarity in the elongated figures which are more than eight heads tall, as well as in the freshness of the painting procedure, dark red background with the exquisitely meticulous inscription.⁵ The primary painting layer is visible in all parts; the texture is smooth, with no retouch, translucent, lazur, with light blue, pink and beige tones reflecting a rococo style. Baroque luxury, buoyancy of colours and vividness of representations make this iconostasis a valuable artwork. It must be mentioned that the restoration works on the iconostasis did not support the lazur painting texture of Kračun's school, as described by Pavle Vasić.

Enthroned icons: *Holy Archangel Gabriel, Madonna with Christ, Jesus Christ, Saint John the Baptist*, oil on wood panel, 49cm x 104cm.

Archbishop's stall: *Apostle James, Brother of Jesus*, oil on wood panel, 60cm x 110cm

Icons in front of the altar: *Birth of Christ, Circumcision of Christ, Dormition of the Mother of God, Birth of Madonna, Transfiguration, Baptism, Palm Sunday, Resurrection, Descent of the Holy Spirit, Birth of Saint John the Baptist, Synaxis, Annunciation, Presentation of the Holy Theotokos, Beheading of Saint John the Baptist, Three Holy Hierarchs, Prophet Elijah, Saint Nicholas, Holy Archdeacon Stephen, the Holy and Great Martyr George, Holy Apostles Peter and Paul, Saint Sava, the Elevation of the Honoured and Life-giving Cross, Candlemas, Great Martyr Tryphon, Saint George, Ascension, Resurrection, Resurrection of Lazarus and Saint Demetrius*; oil on tinplate, 26cm x 32cm. The manner in which the 28 pictures are painted on the tinplate points to the conclusion that their author is a prolific Zemun painter Živko Petrović, the son of Jovan, the patriotic blacksmith and cannon-caster in the First Serbian Uprising.

The technique applied in *Our Lady of Arabia* is oil on canvas, 48cm x 84cm. It is characterized by gilded background. On the Virgin's crown

there is the inscription Roma, which – together with the manner of painting – makes us assume that it originated from Italy. In 1867 it was restored by Zemun-born painter Živko Petrović, who signed his name in Church Slavic.

The representation of *Saint Sava the Archbishop* is the work of an anonymous painter from the middle of the 19th century. The technique is oil on canvas, 55cm x 68cm.

Saint Sava and Saint Nicholas, oil on canvas, 74cm x 99cm, was painted in 1882 by Zemun-born painter Josip Dražanski, who signed the work.

Some of the most valuable works of applied art include: a small cast-silver 13cm long communion spoon, with the year of 1744 engraved on the handle; a silver chalice from early 19th century, 28cm tall, with the 16cm base ("foot") diameter and a Church Slavic inscription with the year 1817, when it was presented as a gift; two bells – one cast out of the Buda bells in 1801 and reworked in Zemun-based Pantelić Foundry in 1903.

The church is entered through old oak woodcut doors with stylized baroque floral motifs and wrought-iron locks. The church bells were cast in the first decades of the 20th century. One of them is inscribed with the year 1927.

The church possesses rare liturgy books printed in Moscow in the 18th century: Gospel from 1757, with silver-edged covers from 1889 and a short inscription, 30cm x 47cm; *Irno logy* from 1732, with a copper engraving and the inscription by the contributor Sava Jovanović, 11.5cm x 18cm; *Gospel of Passion* from 1754, with the inscription by Aron Đukić, the priest from Batajnica, 20cm x 30.5cm; Four Gospels from the 18th century, with copper engravings and inscriptions from 1806, 1827 and 1837; twelve menaions from 1784; and *Octoechos* from the 18th century, without the cover page.

Owing to its cultural and historical values as the 1785 baroque temple and the testimony to permanence of settlements and life of Christian Orthodox community in the territory of the City of Belgrade, with its pictorially valuable baroque iconostasis, and owing to the architectural and urban design values as a high-quality edifice erected north of the rivers Danube and Sava and as an important element domineering the crossroads of the settlements – the Church of Holy Archangels Michael and Gabriel in Batajnica, in Pukovnika Milenka Pavlovića Street No. 2, in the Municipality of Zemun, was designated as cultural heritage (Decision on Proclamation, *Official Gazette of the City of Belgrade*, No. 4/83).

Iconostasis scheme

the bottom tier:

1. Healing of the blind
2. Meeting of Mary and Elizabeth
3. Jesus Christ and Samaritan woman
4. Beheading of Saint John the Baptist

the royal doors:

- 5a. Saint Empress Helen
- 5b. Saint Emperor Constantine

6a. Theotokos

- 6b. Holy Archangel Gabriel

the side doors:

7. Holy Archangel Raphael
8. Holy Archangel Michael

enthroned icons:

9. Holy Archangel Gabriel
10. Madonna with Child
11. Jesus Christ
12. Saint John the Baptist

upper section:

13. Inscription
- 14–15. Angels
16. Jesus Christ as Archbishop Enthroned
- 17–28. Apostles
29. Holy Trinity
- 30–41 Prophets
- 42–53. Passion of Jesus
54. Theotokos
55. Saint John the Apostle
56. Crucifixion

Notes:

1. Šabanović, H. (1964), *Turski izvori za istoriju Beograda*, Book. 1, Notebook. 1, Belgrade: 408; Vujović, B. (1973), *Crkveni spomenici na području grada Beograda*, Belgrade: Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade: 19.
2. *Ibid*: 597–598.
3. Ruvarac, D. (1902), *Srpska mitropolija karlovačka oko polovine 18. veka*, Sremski Karlovci: 4.
4. Popović, D. (1950), *Srbi u Sremu do 1736/7: istorija naselja i stanovništva*, Special editions, Belgrade: Serbian Academy of Sciences, Book 158, Ethnography Institute, Book 1: 40.
5. Vasić, P. (1977), *Ikone Teodora Kračuna u Crkvi Arhistratiga Mihaila i Gavrila u Batajnici, Gazette – the official journal of the Serbian Orthodox Church*, 17th July (Belgrade): 142.

Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила у Батајници

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, директор

Аутор: Александра Дабижић

Лектура: E-Quill

Превод: Jezikalac

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Birograf comp“ d.o.o.

Београд, 2019.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

726.54(497.11)(036)
271.222(497.11)-523.4(036)

ДАБИЖИЋ, Александра, 1961-

Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила у Батајници = Church of Holy
Archangels Michael and Gabriel in Batajnica / [автор Александра Дабижић];
превод Преводилачки студио „Језикалац“; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту
споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2019 (Београд :
Birograf comp). - 10 стр. : илустр. ; 20 см

Кор. насл. - Упоредо срп. текст иengl. превод. - Податак о ауторки
преузет из копофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. -
Библиографске референце на крају текста.

ISBN 978-86-89779-75-2 (брояц.)

а) Батајница - Црква Светих арханђела Михаила и Гаврила - Водичи
COBISS.SR-ID 278793996